

УДК 338.054.23:334.02
JEL D60, E20, F15, H56
DOI: 10.37203/kibit.2023.49.02

Євгенія БОЛОТІНА,
кандидатка філософських наук, доцентка
ORCID ID: 0000-0001-6939-3840
bolotina@kibit.edu.ua
Київський інститут бізнесу та технологій

Сергій ЧИМИШЕНКО,
кандидат економічних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-1904-9125
chimyshenko@kibit.edu.ua
Київський інститут бізнесу та технологій
м. Київ, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ ЧИ МОДЕРНІЗАЦІЯ: МОДЕЛІ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

У статті проаналізовано варіанти повоєнної реконструкції економіки України, яка повинна врахувати попередній пройдений Україною шлях і набутий досвід, наслідки ринкових трансформацій інверсійного типу. Зважаючи на міжнародний досвід модернізації національних економік країн західної Європи та Азії, оптимальною для нашої держави є тристороння модель контролю використання коштів на модернізацію країни: громадянське суспільство – бізнес – держава з іноземними партнерами.

Модернізація повинна бути спрямованою на формування національно укоріненого економічного розвитку, який спирається на найбільш повне використання національних сировинних ресурсів, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу і створення мережі ланцюгів продукування доданої вартості та переробки сировини у кінцеву продукцію для задоволення потреб населення та експорту. Доведено, що названі зміни постають серцевиною стратегії економічного розвитку в міжнародному середовищі, зумовлюючи якісну модифікацію бюджетно-податкової, грошово-кредитної та інвестиційно-інноваційної політики держави.

Ключові слова: відновлення, модернізація, «економічне диво», інноваційна промислова політика, пріоритетність експортних секторів, структурна перебудова економіки.

Yevheniia BOLOTINA,
PhD (Philos.), Associate Professor
ORCID ID: 0000-0001-6939-3840
bolotina@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology

Serhii CHIMYSHENKO,
PhD (Econ.), Associate Professor
ORCID ID: 0000-0002-1904-9125
chimysenko@kibit.edu.ua
Kyiv Institute of Business and Technology
Kyiv, Ukraine

RESTORATION OR MODERNIZATION: MODELS OF RECONSTRUCTION OF UKRAINE AFTER THE WAR

The article analyzes options for the post-war reconstruction of Ukraine's economy, which should take into account the previous path and experience of modernization of the national economies of Western Europe and Asia gained by Ukraine, the consequences of inversion-type market transformations.

What Ukraine needs is not recovery, but rather modernization based on economic freedom. It is advisable to apply a tripartite model of control over the use of funds for the modernization of the country: civil society - business - the state with foreign partners. Ukrainian need significant updates (judicial reform provides real opportunities to protect business, the tax reform systematizes the financial activities of enterprises, stabilizes the functioning and reduces the pressure on business, carrying out privatization, in particular with the involvement of foreign capital, legislative changes, effective credit mechanisms).

Modernizing the economy and creating new opportunities for business will require solving old and new problems. In order for a foreign investor to want to work in Ukraine, it is necessary to create conditions that provide businessmen with transparent and understandable rules of the game. Therefore, it is necessary not only to change the legislation, but also to overcome corruption by providing guarantees of protection to domestic and foreign investors. Leading economists of the country and the government need to postulate and implement a modernized national economy, and not rebuild it at the previous level. The economy of Ukraine must undergo effective structural reforms and high-quality state regulatory measures.

It is worth noting that the structure of our state cannot be rebuilt and restructured quickly, because the basis is formed by industries, the successful functioning of which in developed countries is ensured by significant state subsidies.

Therefore, the phased restructuring with a constant change of priorities in the development of individual sectors of the country's economy will continue for a long time. However, there is no alternative, since the stability of the war economy, the viability of society, the combat effectiveness of the troops, and therefore national security in general, depend on the stable development of industrial policy during the war period.

Keywords: *recovery, modernization, «economic miracle», innovative industrial policy, prioritization of export sectors, structural restructuring of the economy.*

Вступ

Повоєнне відновлення України коштуватиме сотні мільярдів доларів, однак лєвова частина грошей буде спрямована не стільки на будівництво інфраструктури, скільки на трансформацію нашої економіки. Єдиного плану модернізації та відбудови України наразі не існує.

Різні моделі відновлення були представлені й обговорені на майданчиках у Лугано, Берліні, Давосі, Люксембурзі та Парижі. Чимало експертів і науковців переконані, що презентований у Швейцарії план – це радше портфоліо проєктів, а не чіткий алгоритм відбудови економіки України. Головна проблема подібних пропозицій у тому, що вони не відповідають реаліям, є планами бажань, а не дій чи кроків.

Методи та матеріали

Україні потрібно не відновлення, а саме деконструкція на основі економічної свободи. Доцільно застосувати тристоронню модель контролю використання коштів на модернізацію країни: громадянське суспільство – бізнес – держава з іноземними партнерами.

Для України ефективною буде модель поетапної реалізації названих заходів у межах інноваційно-інвестиційної політики держави. Орієнтиром є досвід Сингапуру, Малайзії, Гонконгу і Південної Кореї – азійських економічних лідерів, які швидко й успішно трансформували економіку (Олешко, Шацька, Ровнягін, 2022).

Прикметно, що вітчизняні дослідники виявляють неабиякий інтерес до цієї теми. Слід передусім назвати Анатолія Мокія та Марію Флейчук, ґрунтовні й концептуальні статті яких містять ретельний аналіз даної проблематики; у публікаціях Андрія Гриценка й Олексія Плотнікова з'ясовано вплив світової економіки на повоєнну відбудову України; праці Олени Снігової та Сергія Савченка розкривають питання інтеграції економічних інтересів у теорію повоєнної реконструкції економіки тощо.

Мета статті – проаналізувати альтернативні варіанти подальшого розвитку економіки України та довести, що оновлення економічної царини держави у різних вимірах передбачає якісні структурні реформи.

Насамперед варто детально простудіювати приклади розвинутих країн, які стимулюванням експорту забезпечили певний поступ. Міжнародний досвід засвідчує, що пріоритетність експортних секторів, особливо в галузях із вищою

доданою вартістю, може стати важливим рушієм зростання. Іншим каталізатором є інвестиції в інноваційні високотехнологічні царини, сприяння дослідженням і розробкам та перекваліфікація робочої сили.

До першої референтної групи належать Республіка Корея, Гонконг, Тайвань і Сингапур, тобто чотири «Азійські тигри», основними рушійними силами зростання економік яких у другій половині ХХ ст. були орієнтація на експорт, жорстка політика у царині розвитку та інвестиції в інновації. Проте чотири країни обрали різні підходи. Так, Сингапур і Гонконг запровадили неоліберальні торговельні режими для сприяння вільній торгівлі, натомість Південна Корея і Тайвань застосовували гібридні режими, відповідні своїм експортним підприємствам, залучивши стимули для експорту товарів.

Доречно підкреслити, що названі країни зосередили увагу на експорті продукції з високою доданою вартістю. Тож найбільшими за обсягом експортними секторами 2020 р. були такі:

- електричне устаткування, обладнання і запчастини;
- пристрої для запису та відтворення телезображення і звуку;
- частини й аксесуари для зазначених виробів (до 50% загального експорту Тайваню, майже 30% – Сингапуру та Республіки Корея, 24% – Гонконгу);
- ядерні реактори, котли, машини та механічні пристрої (13% від усього експорту кожної з країн у 2020 р.).

Пріоритетність експорту разом з іншими програмами сприяння розвитку допомогла досягти середнього темпу зростання реального ВВП у 7,5% на рік протягом трьох десятиліть (із середини 1960-х рр. до 2000 р.; CFI Team).

В'єтнам є ще одним прикладом держави, яка з 1986 року досягла значного прогресу, змінивши свою економічну стратегію на політику «відкритих дверей». Країна змістила фокус із експорту сировини й текстилю, щоб стати виробничим хабом для великих іноземних компаній. У 2020 р. 40% її загального експорту становили машини й електроніка, 15% – текстиль і взуття. Натомість 2000 р. понад 18% експорту – сира нафта, понад 25% – текстиль і взуття (ОЕС, 2020).

Із середини 1970-х рр. для досягнення економічного зростання Ізраїль обрав трансформацію структури економіки, надаючи пріоритет інноваційним, високотехнологічним галузям. Через очевидні зовнішні загрози країна зосередилася також на розвитку оборонного сектору (виробництво складних військових систем для внутрішнього ринку і на експорт).

Зараз Ізраїль входить до 10 найбільших експортерів військової техніки (Стокгольмський міжнародний інститут дослідження проблем миру). Цей досвід може бути корисним прикладом для України, оскільки вона має високий внутрішній попит на військову техніку і потенціал стати одним із провідних виробників озброєння.

Сучасний Ізраїль презентує інноваційну економіку, що бурхливо розвивається (країна входить до десятки найкращих за Bloomberg Innovation Index, 2021) завдяки спеціальним урядовим програмам, спрямованим на підтримку науково-технічного сектору. Зокрема, в останні 10 років країна

витрачала понад 4% ВВП на державні дослідження і розробки. До речі, цей показник постійно зростає (з 4% у 2010 р. до 5,4% у 2020 р.). Ізраїльські високотехнологічні галузі процвітають, виступаючи головним рушієм економічного зростання, оскільки їх виробництво 2021 р. виросло на понад 10%, а частка у ВВП залишилася сталою – 15,3%. Крім того, 2021 р. високотехнологічний експорт охопив 54% експорту Ізраїлю (16% – високотехнологічні товари та 38% – високотехнологічні послуги). Така економічна політика є зразком для України, де галузі високих технологій наразі становлять майже 5% ВВП.

Результати

Наведені приклади є потужним сигналом, що сприяння експорту може стимулювати зростання, однак їх не слід копіювати без ретельного аналізу, натомість ретельно дослідити задля найкращого застосування в Україні. Необхідно забезпечити ефективне впровадження новацій, щоб унеможливити їх використання лобістськими групами для отримання преференцій за рахунок інших галузей промисловості. Питання повоєнного відновлення є багатограним, залежить не лише від інвестиційного клімату, який буде в Україні після завершення війни, а й від ситуації у світовій економіці загалом. Нашій державі не вдасться самотужки витягнути себе за волосся, немов барон Мюнхгаузен. Економічне зростання без зовнішніх інвестицій неможливе. Не важливо, в які сектори підуть інвестиції, а важливо – щоб вони пішли. Досі жодна країна не ставала економічно сильною без масштабних зовнішніх вливань.

Інвестиційне сприйняття України кардинально змінилося через війну. Колишній «європейський Афганістан» перетворився на кандидата до ЄС – це вже питання часу, що вповні розуміють західні інвестори. Тож зараз у нас буде найкращий шанс залучити великі обсяги інвестицій.

Нові можливості відкриває перспектива приєднання до ЄС: наприклад, формування і реалізація концепту ESG-економіки, хоча вона передбачає нові обмеження на кшталт «зеленої енергії», політики охорони праці, лібералізації торгівлі тощо. Доречно підкреслити, що співпраця з експортно-кредитними агенціями інших країн може допомогти залучити фінансування для підготовки українського бізнесу до роботи за правилами Євросоюзу. Експортери мають отримати інституційну підтримку – навчання і вихід на ринок, а компаніям потрібна фінансова й технічна допомога для підвищення відповідності галузевим сертифікаціям і стандартам, аби вийти на ринок Європи. Крім того, через співпрацю з агенціями з працевлаштування (EURES) потрібно забезпечити доступ до української робочої сили в ЄС.

У короткостроковому періоді державна інноваційно-інвестиційна політика повинна бути спрямована на підтримання базових для сучасного стану макроекономічної системи галузей, а саме: приладобудування, електронна царина, машинобудування і металообробка, електроенергетика, порошкова металургія, хімія та нафтохімія, мікробіологічне виробництво тощо. Завданням промислової політики є забезпечення зазначених секторів, їх реконструкція та

модернізація за поступової реалізації заходів із розвитку галузей п'ятого й шостого технологічного укладів. Тому в узагальненому вигляді метою промислової політики ЄС постає підвищення конкурентоспроможності європейської промисловості на засадах інновацій та технологічного розвитку, щоб адаптуватись до внутрішніх викликів і глобальних структурних змін у світовій економіці.

Водночас модель європейської політики є частково відмінною від американської та принципово відрізняється від китайської. Українцям недоцільно надавати перевагу державному споживанню товарів іноземного виробництва, якщо аналогічна продукція виробляється в Україні. Тому активна політика виваженого протекціонізму виступає одним із важливих елементів появи необхідних стимулів для розвитку національної економіки у глобальному конкурентному середовищі (Штань, 2022). Для запуску структурно-технологічних перетворень Україні потрібно здійснювати системну, послідовну інноваційну промислову політику, спрямовану на неоіндустріалізацію, як основу розвитку внутрішнього ринку, нарощення експорту товарів із високою доданою вартістю, підвищення якості життя населення, зниження рівня бідності, формування середнього класу (Підоричева, Антонюк, 2022).

Історичний досвід подолання руйнівних наслідків повномасштабних воєнних дій, зокрема на території Німеччини, Японії та Ізраїлю, свідчить, що одним із найважливіших факторів відновлення та забезпечення постійного зростання національних економік є масштабне нагромадження інвестиційних ресурсів (Скрипниченко, 2022), що постають надважливим чинником економічного поступу країни та вкрай необхідним для відновлення економіки у повоєнний час. Відновлення інфраструктури, створення нових підприємств і постійний економічний розвиток вимагають значних обсягів інвестицій. Тож післявоєнна структурна перебудова української промисловості передбачає не тільки відбудову зруйнованих промислових та інфраструктурних потужностей, але й структурну модернізацію промисловості на вищому технологічному рівні, враховуючи збереження її можливостей самозабезпечення, експортної орієнтації та включення до глобальних ланцюгів створення вартості. Якщо економічну структуру не змінити, то повториться історія попередніх років, коли після падінь економіка не могла виходити на попередні локальні піки, на що вказувало чимало українських економістів, надавши ретельні дослідження із конкретними розрахунками у новаторському фундаментальному виданні 2020 р. «Економічне відродження через індустріальний розвиток України» (стратегія Новітнього Індустріального Розвитку України (НІРУ) до 2030 р.).

Тому дивно, що з 2014 р. в нашій державі була відсутня політика, яка би стимулювала зміни економічної структури, насамперед залучала інвестиції у створення та модернізацію нових виробництв сучасних промислових товарів, що стало величезною стратегічною помилкою владної компрадорської олігархії. Не можна повторити її тепер, коли триває боротьба за існування країни. Відоме т. зв. німецьке й італійське «економічне диво», проте не британське чи французьке,

тому що Італія та Німеччина не роздавали кошти просто так, а впроваджували економічну політику кредитування бізнесу.

Висновок

Отже, Україна повинна готуватись до режиму тривалого протистояння, маючи потрібну масу – військову, людську, економічну. Йдеться про кількість громадян і території, чисельність й оснащеність збройних сил та обов'язково – відповідний обсяг економіки, який вимірюється через ВВП країни, котрий слід наростити бодай удвічі завдяки структурним змінам національної економіки, що насамперед полягає у появі сучасної переробної промисловості та зростанні її частки в структурі ВВП, оскільки це питання не лише доходів і добробуту людей, а й геополітичного виживання. Структурна перебудова є комплексом заходів щодо технологічної, галузевої, регіональної, управлінської, організаційної та соціальної перебудови на макроекономічному і мікроекономічному рівнях, аби підвищити умови ефективності економіки. Це складний процес упорядкування економічного життя і надання економічній системі стійкості до внутрішніх та зовнішніх протиріч.

Допоки держава здобуває омріяну перемогу, виборюючи свободу і право бути повноцінним суб'єктом міжнародної спільноти, невпинно загострюються економічні проблеми. Тому необхідні рішучі дії з гарантованою ефективністю. Варто нагадати перший закон економіки, який постає запорукою-початком її стабільного зростання: щоб жити багато, треба щось виробляти з максимальною доданою вартістю. Доцільно виробляти те, що країна імпортує та здатна стати конкурентоспроможною на внутрішньому і зовнішньому ринках. Наприклад, до війни Україна імпортувала найбільший відсоток скла із нинішніх країн-агресорів, а зараз потрібно подбати про створення власних підприємств, що забезпечать наші потреби під час відновлення пошкодженого житла. Водночас маємо напрацювати ефективну стратегію економічного зростання і врахувати можливі виклики майбутнього. Адже від того, наскільки відповідально поставимося до своїх рішень сьогодні, залежить те, якою стане Україна за кілька років. Потрібні реальні реформи та зміни у законодавстві, а саме:

1. Судова реформа забезпечить реальні можливості захистити бізнес-інтереси.
2. Податкова реформа систематизує фінансову діяльність підприємств, стабілізує функціонування і знизить тиск на бізнес.
3. Проведення приватизації, зокрема із залученням іноземного капіталу, дозволить підприємствам набути господаря, розпочавши системний бізнес.
4. Законодавчі зміни. Наприклад, прийняття Закону про приватно-державне партнерство залучить додаткових інвесторів на довготривалі та капіталомісткі проекти.
5. Завдяки дієвим кредитним механізмам вдасться конвертувати кредит у статутний капітал.

Звідси, модернізація економіки та створення нових можливостей для бізнесу потребуватимуть вирішення старих і нових проблем. Щоб іноземний

інвестор захотів працювати в Україні, необхідно створити умови, які забезпечать бізнесменам прозорі та зрозумілі правила гри. Тож необхідно не лише змінити законодавство, але й подолати корупцію, надавши гарантії захисту внутрішньому і зовнішньому інвестору. Провідним економістам країни та уряду потрібно постулювати й реалізувати модернізоване національне господарство, а не відбудувати на попередньому рівні. Економіка України має зазнати ефективних структурних реформ і якісних регуляторних заходів держави.

Варто зауважити, що нашу структуру неможливо швидко перебудувати й реструктуризувати, адже основу формують галузі, успішне функціонування котрих у розвинених державах забезпечується значними державними дотаціями. Тому поетапна перебудова з постійною зміною пріоритетів у розвитку окремих секторів економіки України триватиме досить довго. Проте альтернативи немає, оскільки від стабільного розвитку промислової політики у воєнний період залежить стійкість воєнної економіки, життєздатність суспільства, боєздатність військ, а отже, і національна безпека загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічне відродження та індустріальний розвиток країни (2020). Повноколір.
2. Олешко, А., Шацька, З., Ровнягін, О. (2022). Smart-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.9>.
3. Підоричева, І., Антонюк, В. (2022). Сучасні тенденції та перспективи розвитку інноваційної діяльності за технологічними секторами промисловості України. *Science and Innovation*. 18 (1). 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.01.003>.
4. Скрипниченко, М. (2022). Макроекономічні оцінки і прогнози повоєнного відновлення економіки України. *Економічна теорія*. 2. 29–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.029>.
5. Штань, М. (2022). Глобалізаційний вимір економічної політики держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2. 95–99. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2022.pdf#page=96.

REFERENCES

1. Ekonomichne vidrodzhennia ta industrialnyi rozvytok krainy (2020). Povnokolir. [in Ukrainian]
2. Oleshko, A., Shatska, Z., Rovniagin, O. (2022). Smart-spetsializatsiia Ukrainy v perspektyvi pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky. *Efektivna ekonomika*. 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.9>. [in Ukrainian]

3. Pidorycheva, I., Antoniuk, V. (2022). Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku innovatsiinoi diialnosti za tekhnolohichnymy sektoramy promyslovosti Ukrainy. *Science and Innovation*. 18 (1). 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.01.003>. [in Ukrainian]
4. Skrypnychenko, M. (2022). Makroekonomichni otsinky i prohnozy povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. *Ekonomichna teoriia*. 2. 29–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.029>. [in Ukrainian]
5. Shtan, M. (2022). Hlobalizatsiinyi vymir ekonomichnoi polityky derzhavy. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2. 95–99. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2022.pdf#page=96. [in Ukrainian]

Отримано редакцією / Received: 10.09.23

Прорецензовано / Revised: 30.09.23

Схвалено до друку / Accepted: 04.10.23